

Espoon järvien ja lampien nimet

Järvi-Espoo. Vesistönimet, luontoa, historiaa ja tulevaisuutta. Toim. SIRKKA PAIKKALA. Espoon kaupunkisuunnitteluviraston nimistöyksikkö. Iisalmi 1992. 119 s.

Espoo on nimistöasioissa ollut kaupunkiemme joukossa todellinen edelläkävijä. Sillä on jo pitkään ollut asiantunteva nimistöyksikkö, joka suunnittelee kaavanimistöä ja tutkii alueen paikannimiä. Nimistöyksikön uusimpia saavutuksia on sen tutkijan Sirkka Paikkalan toimittama *Järvi-Espoo*-kirja.

Järvi-Espoon kirjoittajina on eri alojen asiantuntijoita: kahden nimistötieteilijän (Sirkka Paikkala ja Ritva Valtavuo-Pfeifer) lisäksi arkeologi (Juri Kokkonen), biologi (Heikki Wuorenrinne) ja arkkitehti (Marjut Kirjakka). Heidän kirjoittamansa artikkelit antavat kattavan kuvan Espoon järviluonnosta, sen historiasta ja tulevaisuudesta ja ennen kaikkea järvien, lampien, purojen, jokien ja muiden pienten vedenkokoumien nimistä. Suurimman sivumäärän kirjasta vievät Paikkalan laatimat järvien ja lampien nimet koskevat artikkelit.

Kirjassa esitellään 119 espoolaisen järven ja lammien 205 nimeä. Nimiartikkeleita on saman verran kuin järviä ja lampia. Jos samasta järvestä tai lammesta käytetään useampia nimiä, on nämä kaikki nimet esitelty yhdessä ja samassa artikkelissa. Nimistötieteellisissä tutkimuksissa on yleensä kirjoitettu oma artikkeli aina kustakin nimestä riippumatta siitä, tarkoittavatko eri

nimet samaa paikkaa. *Järvi-Espoossa* noudatettu tapa kirjoittaa yksi artikkeli yhden kohteen nimistä on kuitenkin puolustettavissa. Teos ei pyri olemaan pelkästään järvien ja lampien nimiä käsittelevä nimistöntutkimus, vaan yhtä lailla se kertoo nimien kohteista. Koska kirja on tarkoitettu ennen kaikkea järviluonnostaan kiinnostuneille espoolaisille, on luontevaa, että he löytävät yhtä järveä koskevat tiedot yhdestä paikasta.

Paikkala on jakanut 119 järven nimet kymmeneen ryhmään kohteen sijainnin mukaan. Vaikka kirjoittaja toteaa, että »alueittainen ryhmittely on ollut hankalaa», on hän onnistunut tässä varsin hyvin. Tällainen ratkaisu palvelee kirjaa käyttävää espoolaista aivan samoin kuin se, että yhden järven nimet on esitetty yhdessä artikkelissa. Lukija löytää itseään kiinnostavan seudun nimet helposti ja pystyy muodostamaan kokonais kuvan yhden alueen nimistöstä. Lisäksi järvien nimien alueittainen ryhmittely paljastaa myös kunkin alueen nimistön erityispiirteitä ja valottaa kielisuhteita.

Itse nimiartikkelissa on selvitetty »nimien kansanomaista käyttöä suomen ja ruotsin kielessä lähinnä asiantuntijoiden kokoamien haastattelutietojen mukaisesti sekä nimien esiintymistä eriaikaisilla kartoilla». Nimien sisällön selvittämiseksi on etsitty vertailutietoja maamme suomen- ja ruotsinkielisestä nimistöstä sekä muista nimistöntutkimuksista.

Minkälaisiin päätelmiin ja tuloksiin 119 järven nimen selvittäminen on sitten johtanut? Kaikkiaan näillä 119 järvellä on 478

eriasuista nimeä. Jokaisella järvellä tai lammella on siis keskimäärin neljä erilaista nimimuotoa. Nimimuotojen näin suuri määrä johtuu paljolti siitä, että hyvin monella järvellä ja lammella on kaksi erikielistä nimiasua. Kaksikielisyys saattaa kasvattaa erilaisten nimimuotojen määrää enemmänkin kuin vain yhden erikielisen vastineen verran. Näin on laita silloin, jos nimissä tapahtuu takaisinlainautumista. Hyvä esimerkki tästä on alkuaan *Lohijärvi*-nimisen järven nimivariantit. Ruotsin kielen vaikutuksesta nimestä on tullut *Loojärvi*. Sen kirjoitusasuna on ruotsinkielisissä teksteissä ollut virheellisesti *Lojärvi*, jonka suomenkieliset ovat lukeneet *luu-* ja ruvenneet kutsumaan järveä *Luujärveksi*. (Tämän perusteella nimen on otaksuttu sisältävän ruotsin sanan *lo* 'ilves'.)

Paikkala on pohtinut keskeistä kysymystä paikannimien olemuksesta ja ennen kaikkea sitä, mitkä saman paikan nimitykset voidaan katsoa samaksi nimeksi (ts. mitkä ovat saman nimen rinnakkaismuotoja) ja mitkä eri nimiksi (jolloin kyseessä ovat rinnakkaisnimet). Samana nimenä tekijä pitää kaikkia samasta paikasta käytettäviä lainoja, joita kaksikielisessä yhteisössä saatetaan käyttää rinnan. Eri niminä tekijä puolestaan pitää niitä nimiä, joiden nimeämisperuste on eri (*Kvarnträsk – Sägträsk*), lisämääreellisiä nimiä (ts. täsmennettyjä nimiä; *Myllyjärvi – Lahnusten Myllyjärvi*), nimiä, joiden toisenkielinen vastine on osittain erilähtöinen (*Klappträsk – Lippajärvi*) ja nimiä, jotka saattavat olla toisten variointinimiä (*Kyllikäs – Tyllikäs*). Näitä kriteerejä käyttäen nimien määrä on supistunut 478:sta 205:een.

Espoon paikannimistöä voidaan osoittaa niin lappalaista, hämäläistä kuin lounaistakin vaikutusta. Suurin vaikutus paikannimistöön on kuitenkin ollut ruotsin kielellä. Ruotsin kieli on monesti voinut säilyttää alkuperäisen suomalaismuodon, kun nimi on suomen kielessä muuttunut toisenlaiseksi. Näin on käynyt esimerkiksi silloin, kun alkuperäinen suomalaisnimi *Kolmperse* on suomen kielessä muuttunut

Kolmperä-muotoiseksi, mutta on ruotsin kielessä säilynyt asussa *Kolmpers*. Ruotsin kielen vaikutuksesta monet nimet ovat lyhentyneet ja joskus käyneet merkitykseltään hämärtyneiksi (*Kalankutu > Kalkutu*, *Kurkilampi > Kuurlampi*). Espoon järvien ja lampien nimeämisperusteet ovat suurimmalta osalta olleet helposti selvitettävissä. Tämä johtuu siitä, että useimmat Espoon järvennimet ovat suhteellisen nuoria (korkeintaan noin tuhat vuotta vanhoja) eikä nimistöön juuri kuulu hämärtyneitä ainesta.

Ritva Valtavuo-Pfeifer on käsitellyt Espoon jokien, purojen ja pienten vedenkokoumien nimiä. Tällaisia nimiä on Espoosta merkitty muistiin noin 260, joista ainoastaan 10 % on suomenkielisiä. Järvien ja lampien nimistä suomenkielisiä on huomattavasti suurempi osa. Tämä johtunee paljolti siitä, että keskeisille luonnonpaikoille olivat suomenkieliset antaneet nimet ennen kuin ruotsalaisasutusta 1200-luvulta lähtien saapui Espooseen. Vaikka ruotsalaiset korvasivat osan suomenkielisestä nimistöä ruotsinkielisillä nimillä, alkuperäisiäkin suomalaisnimiä välittyi runsaasti heidän käyttöönsä. Vähäiset vedenkokoumat lienevät harvan asutuksen aikana olleet enimmältään nimetömiä ja saaneet nimensä vasta (ruotsinkielisen) asutuksen laajennuttua.

Järvi-Espoo on ansiokas teos. Pieniä virheitä ja puutteita sen sivuilla kuitenkin on. *Saarijärvi*-artikkelissa (s. 61) mainitaan, että *Saarijärvi* on maamme yleisin järvennimi. Lähteenä on ollut Esko Kuusiston artikkeli Suomen Kuvalehdessä vuodelta 1987. Ero Kiviniemen Perustietoa paikannimistä -teoksen mukaan *Saarijärvi* on kuitenkin vasta kolmanneksi yleisin maamme järvennimistöä. Tämä tieto esitetään myös *Järvi-Espoo*-kirjassa (s. 92).

Tekijä toteaa, että kun jollekin paikalle on annettu nimi, ei nimen sisältö enää ole tärkeä käytön kannalta, joten nimen muoto voi muuttua (s. 84). Jos tämä olisi totta, merkitykseltään hämärtyneet nimet eivät vaihtuisi ymmärrettävämmiksi nimiksi.

Kuitenkin nimistöstämme voidaan osoittaa tapauksia, joissa esimerkiksi *Lääväpellostä* on tullut *Navettapelto* pelkästään sen takia, että *läävä*-appellatiivi on käynyt harvinaiseksi ja korvattu samamerkityksisellä ja tutulla *navetta*-sanalla. Nimen sisältö voi olla tärkeä nimien käytön kannalta. Tekijä itsekin myöntää tämän sanomalla, että kun entinen nimi on merkityssisällön hämähäyryttyä käynyt vieraaksi, on se voitu korvata uudella nimellä (s. 93). Kirjan eri sivuilla on siis samoista asioista ristiriitaista tietoa.

Kohde ja sen nimi eivät aina riittävän selvästi erotu toisistaan. Järvien joukosta väitetään esimerkiksi löytyvän Espoon vanhinta paikannimistöä (s. 26). Paikannimiä ei kuitenkaan liene järvien joukossa, vaan vanhinta paikannimistöä on järvien nimien joukossa.

Kirjaa varten ei ole kerätty uutta nimitietoa kentältä, vaan on luotettu jo olemassaoleviin lähteisiin. Kenttäkysely ei kuitenkaan olisi ollut pahitteeksi, jotta olisi saatu selville nimien nykyinen käyttöala ja -laajuus. Näin olisi voitu kartuttaa sitä, mitkä nimet ovat häviämässä käytöstä tai kenties ovat jo hävinneet. Tällainen kysely olisi toki vaatinut työtä, mutta ei varmaankaan kohtuuttomasti. Järvien ja lampien nimet ovat keskeisintä nimistöä, jota on helppo kerätä.

Järvi-Espoo on kirja, joka tyydyttää niin kotiseudustaan kiinnostuneita maallikoita kuin nimistöntutkijoitakin. Sen näyttävä ulkomuoto ja lukuisat valokuvat ilahduttavat lukijaa. Kirjan nimistötieteellinen osuus on täsmällinen ja selkeä. *Järvi-Espoon* kaltaisten teosten avulla nimistöntutkimus voi – tieteellisestä tasosta tinkimättä – saavuttaa laajan ja kiinnostuneen yleisön.

TERHI AINIALA

Suomen kielen »universaalikielioppi»

HELENA SULKALA – MERJA KARJALAINEN *Fin-
nish*. Descriptive Grammars. Routledge,
London and New York 1992. 426 s.

Helena Sulkalan ja Merja Karjalaisen suomen kielioppi tarjoaa laajan kuvauksen suomen kielestä varsin erikoisessa muodossa. Työ on osa kansainvälistä deskriptiivisten kielioppien sarjaa, jossa aikaisemmin ovat ilmestyneet mm. tamilin, japanin ja baskin kieliopit. Sarjan tarkoituksena on tarjota yhtenäisiä kuvauksia eri kielistä kielitypologisia ja kielellisiin universaaleihin kohdistuvia tutkimuksia varten. Sarjassa ilmestyneiden kielioppien tarkoituksena on siis koota ja luokitella aineistoa, ei niinkään esittää teoretisointeja ja tulkintoja. Kieliopit noudattavat yhtenäistä teoriakehystä, joka pohjautuu Bernard Comrien ja Norval Smithin laatimaan kysymyslistaan. Kysymyslista on ilmestynyt yleiskielitieteellisessä aikakausjulkaisussa *Linguassa* vuonna 1977 (Comrie – Smith 1977). Kysymyksissä tiedustellaan lyhyesti erilaisten kategorioiden esiintymistä ja käyttöä kielessä.

Uudessa kieliopissa on kolme pääosaa: syntaksi, morfologia ja fonologia. Näistä selvästi laajin on syntaksin ja suppein fonologian osuus. Lisäksi mukana on sivun pituiset katsaukset ideofoneihin (*huiskin haiskin*) ja interjektioihin sekä eräiden semanttisten kenttien leksikkojen listaukset ja noin kahdensadan sanan keskeinen sanasto. Mukana leksikon esittelyssä ovat mm. sukulaisuus- ja väritermit sekä ruumiinosien nimitykset.

Työn pääosien järjestys on siis sikäli erikoinen, että kuvaus alkaa syntaksista eli kieliopin laajimmista yksiköistä ja päättyy fonologiaan eli pienimpiin yksiköihin. Useinhan järjestys on juuri päinvastainen. Erikoinen on myös syntaksin osuuden alku, jossa ensimmäisenä käsitellään suoran ja epäsuoran esityksen keinot.

Työn taustasta huolimatta syntaksin jaksot kieliopissa voisi varsin hyvin olla aivan